

POVZETEK

Samovarovanje je vedno odvisno od dojetja kriminala, ki predstavlja objektivno nevarnost in s tem ustvarja različne občutke tudi glede morebitne viktimizacije. Z organiziranostjo pa prihaja posameznik iz svoje samovarstvene anonimnosti in išče pomoč v združevanju, ki poleg antikriminalnih dejavnosti tudi zastrašuje možne deviante.

"Državljsko" samovarovanje je prostovoljno delovanje, neformalizem v samovarovalnih kontrolizmih pa normalen pojav in prav zato je neredko tudi diskriminatoren. Zato je vreden raziskovalne pozornosti. Kajti kot "nadzorovanje" poteka po navadah in nepisanih pravilih, ki ustvarjajo tudi razloge za nezaupanje v korektnost obravnavanja ljudi in dogodkov. Kritičnost, ki se razvija ob spremljanju razvoja tovrstnih mehanizmov in ob možnem ogrožanju zasebnosti, svoboščin, civilnih pravic itd., je zato nadvse umestna. Iz nje pa izhaja potreba po vplivanju države, po reguliranju najbolj ključnih dejavnosti ter obojestranskem sodelovanju, toda brez paternalizma in vsiljevanja nalog. Motiviranost velja vedno iskati v originalnosti potreb samovarstva in pripravljenosti žrtvovanja zanj.

Boj s kriminalom ni zastoj in samovarovanje prav tako dosti stane. Toda denarje plači obravnavanja kriminala so vedno šibka točka našega znanja. Ne glede na pomankljivosti organiziranja samovarovanja pa je ta oblika "nadzorovanja" poskus obvladovanja kriminalne problematike v soseski in lokalni skupnosti vendarle dokaj privlačen koncept v kriminalni politiki in preprečevanju deviantnosti.

ABSTRACT

SELF-PROTECTION AS CONTROL

Self-protection is always dependent on the comprehension a crime, which represents an objective danger and, with this, creates various feelings in respect also to possible victimization. Through organization, the individual comes from his self-protective anonymity and seeks help by associating, which besides being an anti-criminal activity also scares possible deviants.

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, Kongresni trg 12, 61000 Ljubljana

"Civil" self-protection is a voluntary activity, and non-formalism in self-protective regulation a normal phenomenon, and precisely because of this also frequently discriminatory. That is why it is worth the attention of research. For just like "control", it proceeds by habit and unwritten rules, which also create reasons for distrusting the correctness of dealing with people and events. Critical awareness, which develops during monitoring the development of such mechanisms and during a possible threat to privacy, freedoms, civil rights, etc., is thus entirely in place. From this proceeds the need for the influence of the state, for regulating key activities as well as reciprocal cooperation, but without paternalism and tasks which are imposed. Motivation is always worth searching for in the originality of the need of self-protection and in the preparedness to sacrifice for it.

The battle against crime is not cheap, and self-protection also costs a lot. But the financial aspect of dealing with crime has always been a weak point in our knowledge. Irrespective of the deficiencies in organizing self-protection, this form of "control", as an attempt to master problems of crime in the neighbourhood and local community, is still quite an attractive concept in policies against crime and the prevention of deviations.

Država zlomi cvet,
če ji stoji na poti.
Hegel

Soseska in lokalna skupnost vsebujeta predvsem dve ključni sestavini, ki se odražata v geografski in socialni organizaciji. Prva se kaže v fizičnem območju, ki so ga ustvarili ljudje, druga pa v združevanju ljudi zaradi skupnega življenja, medsebojne delitve interesov, ciljev in vrednot.¹ Zato je od strukture soseske in lokalne skupnosti odvisno tudi, **kako se bosta sami varovali pred različnimi ogrožanji**, med katerimi deviantnost in kriminal ponekod nista na zadnjem mestu. Čeprav za "varnost" načeloma skrbi država, ta ne uspeva zadovoljevati vseh potreb ljudi po varnosti, zaradi česar nastaja nekakšen **dualizem država in družba**, oziroma delujejo sočasno mehanizmi državne represije in državljanskega samovarovanja. Samovarovanje je sicer različno organizirano, vendar na splošno povsod sprejeto, kot možnost za reševanje prenekaterih lokalnih problemov, s katerimi se ne zmore ali ne želi spopadati državna oblast.

Z organiziranim samovarovanjem, samoreguliranim preprečevanjem in njima ustreznimi dejavnostmi pa danes v svetu **skušajo popravljati nazadovanje neformalnih kontrolnih mehanizmov** in omejevati lokalno odklonskost z večjo pozornostjo in budnostjo, predvsem pa z odstranjevanjem priložnosti za oškodovanje, in to individualno in skupinsko ter fizično in psihično.

Samoorganizirano varovanje gotovo **ni zdravilo za vse**. Je pa lahko dopolnilo, če že ne more postati nadomestilo za marsikaj, še zlasti če mu uspeva nadzorovati najrazličnejše viktimizacije, ali pa če vsaj pravočasno opozarja nanje ter ljudi usposablja za njihovo odpravljanje. Toda ljudi ni lahko združevati in voditi, še zlasti če gre za dezorganizirane in dezintegrirane skupnosti z različnimi interesi, pestrim prebivalstvom iz raznih družbenih skupin in celo različne narodnosti, rase, religije itd., čeprav imajo

¹ Glej tudi Iadicola, str. 153.

skupnega sovražnika, to je deviantnost v najrazličnejših pojavnih oblikah, od osebnih napadov z ropi in posilstvi, do narkomanije in ogrožanja javnega reda in miru. Marsikje pa se preprečevalne dejavnosti lotevajo posamezniki, ali pa se združujejo v manjše skupine in še posebej v prostovoljne lokalne organizacije, drugje pa takšnim nameram daje spodbudo tudi država, oziroma kak njen organ.

1. VARNOST POSAMEZNIKA IN ZDRUŽEVANJE

Poleg skupinske koristi morajo snovatelji in organizatorji preprečevalnih dejavnosti in programov vedno upoštevati tudi posameznikove prednosti. Posameznik, četudi še tak altruist, se bo v ne povsem določljivo grozeči nevarnosti vedno opredeljeval z mislijo nase, bodisi kot žrtev kriminala bodisi kot opazovalec dogodka, v katerem ne more ostati povsem nevtralen. Predvidljivost možne nevarnosti, zlasti na območjih z visokimi stopnjami deviantnosti, pa **vzdržuje ne le budnost, ampak tudi pripravljenost**, kot pravijo, "to do something". Poleg tega pa je vsota posameznikovih varnosti zagotovo tudi skupinska varnost, kajti le-ta sestoji iz množice čisto osebnih občutij, ki delujejo na skupinsko zavest o varnosti. Ta je zato ne samo individualna, ampak tudi skupinska, in ne le fizična, ampak tudi psihična. Strah pred kriminalom in ksenofobija pa sta pojava, ki sta največkrat pomembna in neprijetna. Kajti neposredno ogrožanje zadene nekatere, ne pa vseh, strah pa je masoven, z njim so navadno "inficirani" vsi in ne le tisti, ki so postali oškodovanci kaznivih dejanj.

Zato je pomembno, **kako posameznik dojema kriminal** in kako ta vpliva na njegovo življenje in družino oziroma gospodinjstvo. Raziskave o delovanju kriminala in viktimizaciji gospodinjstev iz severnoameriških, zahodnoevropskih in skandinavskih držav so pokazale vso razsežnost t. i. "household victimization" in nudijo celovitejšo podobo za raznovrstne kriminološka, socialnopsihološka in kriminalnopolitična ter ne nazadnje celo kazenskopravna razmišljanja o delovanju kriminala na ljudi in o njihovem upiranju le-temu z najrazličnejšimi oblikami samovarovanja.

Če ne drugače, se **posameznik najprej sam umika nevarnim krajem**, če je obvešččen o njih. Te informacije pa so, kjer ni organiziranega samovarovanja, večinoma pomankljive, nezadostne in včasih ljudem ustvarjajo več škode kot koristi. Kajti, obveščanje ljudi o nevarnosti in razširjenosti kriminala je izredno težavno socialnopsihološko vprašanje, ki kot dvorezen nož nekomu koristi pri varstvu, nekaterim pa daje možnost za ogrožanje drugih. Vse je odvisno predvsem od sprejemnika in viri obveščanja o tem ne morejo ločevati dobrih od zlih.

V kriminalni prevenciji in posameznikovem samovarovanju je potemtakem v glavnem **vse odvisno od posameznikovega počutja in tveganja**, ki ga prevzema z morebitno brezskrbnostjo ali malomarnostjo. Zato ponekod, zlasti na Zahodu v krajih z visoko obremenjenostjo s kriminalom, govore o "street sense"² (občutku za ulico), ko se nekdo premišljeno odloča, ali bo odšel od doma, kdaj in kam, da ne bi prišel v nevarne položaje, v katerih bi lahko bil viktimiziran.

In če je tako, ali če postaja tako, se posameznik mora začeti odzivati na stanje, v katero ga potiskata nevarnost in ogrožanje, bodisi njega samega bodisi njegovih bližnjih, tja do sosedov, znancev in prijateljev, če že ne tudi drugih v soseski. Zato **posameznika**

² Skogan/Maxfield, str. 188.

vedno najprej in najbolj ogroža neposredni osebni in predvsem stanovalski oziroma rezidentalni kriminal. Osebnostno ogrožen je lahko sicer kjerkoli in na to ne more veliko vplivati, razen z osebnim obrambnim usposabljanjem in opremljanjem, zato pa lahko stori dosti več tam, kjer prebiva, bodisi sam bodisi skupaj z drugimi iz svoje bližine. Od tod tolikšen poudarek osebnemu samovarstvu, seznanjanju žensk o tem, kako se zavarovati pred spolnimi napadi, in otrok, kako se ubraniti najrazličnejših nadlegovalcev, z različnimi obrambnimi tehnikami in strategijami (nošenje orožja in uporaba različnih defenzivnih sredstev tudi proti posilstvom).³ Če se že posameznik ne pripravlja sam, pa ga drugi uče **odpravljati lastno nemoč in se varovati pred kriminalom ter nevarnostmi**, ki mu grozijo. Zato se tudi združevanje v soseski, kot reakcija na deviantnost, kaže kot obetavna možnost za varnejše življenje, tako individualno kot skupinsko, predvsem pa rezidentalno. S "skupinskostjo" v boju s "krajevnim" kriminalom stopa posameznik iz svoje **samovarstvene anonimnosti** in premaguje morebitno apatijo in nevpletenost v zaščitne dejavnosti. V skupnosti in s skupnostjo se zato danes pojavlja v patrolnih opravilih, v opazovalnih skupinah, pristopa k signalizatorskim programom, nosi oznake samovarstvenih organizacij,⁴ se opremlja z opozorilnimi napravami in se sploh vključuje v varovalnopreprečevalne programe.

Kolikor ne uspeva sam, pa z različnimi skupinskimi samovarovalnimi dejavnostmi ne opravlja le najrazličnejših preprečevalnih opravil, temveč **hkrati tudi zastrašuje možne deviante**. To pa pomeni, da je samovarovanje v marsičem tudi zastraševanje in ne samo odvrčanje ter pomoč. Je hkrati odvrčanje storilcev, kot je lahko grajanje žrtev, ker niso bile previdne.

2. SKUPINSKA VARNOST - PRIČAKOVANJA

Posameznik išče varstvo v sistemu, to je neki ureditvi oziroma organizaciji, kajti samega sebe in svoje bližnje lahko varuje le do določene meje, in še to odvisno od obsega nevarnosti in okolja, v katerem deluje. Tako je že ves čas človeške zgodovine in še danes se v civilni družbi in pravni državi zateka k organizacijam, ki jih ustanavlja za ta namen, čeprav je za varnost različnih vrst (javna, državna, socialna, gospodarska itd.) v prvi vrsti odgovorna država. Toda ta, glede na porazdeljenost svoje moči in na njeno prodornost, uspeva obvladovati marsikatero zadevo le deloma, skoraj nikoli v celoti in včasih dokaj selektivno. Zato se pred koncem 2. tisočletja povsod, najbolj pa v postindustrijskih družbah, znova kaže potreba po nekakšnem prostovoljnem združevanju ljudi za skupinsko samovarovanje in za izvajanje tistih najnujnejših dejavnosti, ki dajejo vsaj boljši občutek varnosti (če ne drugega). To pa je mogoče doseči sporazumno in z dodatnimi prizadevanji, poleg tistih, ki so običajna v normalnih in brezskrbnih razmerah. Od tod delovanje, ki ga zlasti v zahodnem svetu imenujejo "public policing", "community policing", "policing by the public" in še kako drugače. Z njimi skušajo izraziti predvsem vsa tista opravila, ki so po svoji naravi nekako policijska, pa jih zaradi "varnosti" opravlja "javnost", ali vsaj posamezni njeni segmenti oziroma skupine posameznikov, predvsem zato, da bi se počutili bolj varno kot bi se sicer, če se, v razmeroma ogrožujočem okolju, prepuščajo le državi. Zato marsikje po svetu, še najbolj pa v krajih z visoko stopnjo

3 Glej tudi Rosenbaum, Community Crime Prevention, str.330-338.

4 Glej tudi Boostrom/Henderson, str. 26

obremenjenosti s kriminalom, izvajajo prenekatero **kolektivne, antikriminalne dejavnosti** ne le za skupno, ampak tudi za posameznikovo korist, z različnimi lokalnimi organizacijami, in to predvsem v soseski, tja do stanovanjskega bloka, v katerem je delovanje lahko še najbolj neposredno in vidno (npr. block parenting). In kar je najbolj pomembno, procesi na nižji ravni potekajo neposredno med ljudmi, s čimer je mogoče tudi izboljšati lokalne, socialne vezi, razvijati občutke pripadnosti, opozarjati žrtve in morebiti opazovati deviantne dogodke, nenazadnje pa tudi vplivati na organizacijsko življenje v lokalni skupnosti. To so pričakovanja in prizadevanja s pozitivne strani, čeravno tudi pri tem gotovo nastajajo **razni konflikti**, ne le zaradi različne stopnje organiziranosti, ampak celo zaradi socialne stratifikacije, družinske dezorganizacije, osebne zavzetosti oziroma odklanjanja in nesprejemanja tako izvajanja kot prenašanja dodatne "kontrolizacije". Kajti vsaka skupnost mora **računati tudi z devianti v lastnem okolju** in ne le s tistimi oblikami grožnje, ki prihajajo vanjo od zunaj. Poleg tega pa so neformalne kontrolne dejavnosti v posameznih primarnih skupinah lahko različne in tudi sposobnosti ljudi za skupinsko delovanje zelo pestre.⁵ Zato nikoli ne gre računati z uniformnostjo, ne v pogledih na ogroženost in ne v pripravljenosti za omejevanje te ogroženosti.

Državljsko samovarovanje je pretežno prostovoljno ukvarjanje z nekaterimi vprašanji, ki sicer formalno sodijo v dejavnosti državnih nadzorstvenih mehanizmov, predvsem pa organov odkrivanja oziroma policije. Gre predvsem za to, da "sosedje pomagajo drug drugemu",⁶ da s kriminalnopolpreprečevalnimi programi vzdržujejo potrebne socialne stike, da nadzorujejo javne, poljavne in zasebne kraje, kjer je odklonskost mogoče pričakovati, in da drug pri drugem razvijejo odgovornost za ustrezno "samozaščitnost".

Preprečevalne ali kontrolne dejavnosti, ki jih opravljajo "krajani", so lahko zelo različne: od opazovanja lastnega in sosedovega doma, prek vzdrževanja uličnega razsvetljevanja in organiziranega nadzorovanja, do pomoči žrtvam, posebnega opozarjanja, zaščitnega prirejanja okolja⁷ ter ne nazadnje celo "razstavljanja" oziroma označevanja z nalepkami, da so posamezne hiše vključene v opazovalnopolpreprečevalni program soseske, iz česar lahko možni "napadalci" sklepajo, da več tvegajo kot sicer, ker jih lahko opazijo, še preden bi se lotili stvari.

Vključevanje ljudi v samovarovanje je gotovo različno in s tem tudi minljivo. odvisno je od porazdelitve ogroženosti in neredko tudi njenih vplivov, od vključevanja v sosesko, do porazdelitve integracije in od dojemanja deviantnosti,⁸ pri čemer je treba vedno ločevati **interesno skupnost od ozemeljske**. Zato je normalno, da od velikega števila ljudi sodeluje le majhen del, ki nosi težišče kolektivne odgovornosti za morebitne programske in druge dejavnosti. Integracija soseske in socialna kohezivnost v njej sta napovedovalec sodelovanja. Conklin J. E. ugotavlja, da je bilo tam, kjer je bilo sodelovanje najboljše, tudi najmanj strahu pred kriminalom, najmanj problemov z njim in najmanj nereda. **Občutek "pripadnosti" je torej pomembna lastnost za uspešnejše samovarovanje**, tako skupinsko kot posamično. K skupinskemu samovarovanju je še posebej treba šteti (zlasti pri nas) organizacijo civilne zaščite, gasilstvo, organiziranost

5 Glej tudi Iadicola, str. 147.

6 Skogan, str. 440.

7 Glej več o tem, Garofalo/McLeod, str. 332.

8 Skogan/Maxfield, str. 94-106.

9 Prav tam, str. 264.

rdečega križa in druge oblike civilne pomoči,¹⁰ ter še posebej vse tovrstne dejavnosti in organizacijske oblike v delovnih organizacijah, in ne le v lokalni skupnosti, ki prav tako terjajo sodelovanje in večorgansko izvajanje vedenjskonadzorstvenih dejavnosti.

3. VOLUNTARIZEM - VIGILANTIZEM

Samovarovanje, preprečevanje ter izvenpravno ravnanje pri omejevanju kriminala in deviantnosti je pretežno prostovoljno delovanje, bodisi posamično bodisi skupinsko, organizirano v okolju, kjer se kaj nevarnega dogaja. Pri tem sta **ključni pripravljenost in volja delati nekaj** (to do something), da ne bi prihajalo do nezaželenih posledic. V psihologiji, spoznavni teoriji, ontologiji itd. dojemajo voljo kot tisto, kar izhaja iz duševnega življenja in vpliva na mišljenje in čustvovanje ter ima včasih prednost pred razumom. Idealističnodeterministični pogledi na svet obravnavajo voljo kot temeljni in izvorni pogled na vse. Zato nekateri na podlagi volje pojasnujejo dosti (če ne vseh) gnoseoloških, ontoloških, etičnih - to je filozofskih, psiholoških in socioloških vprašanj. Njihova skupna vsebina pa je: poudarjanje nagonскоčustvenih, instiktivnih in podzavestnih plati človekovega bivanja.

V filozofiji, psihologiji in sociologiji ima **voluntarizem** različne pomene, za katere je značilno, da dajejo prednost nagonom oziroma volji, nezavestnosti in njej sorodnim psihičnim procesom, nezakonitostim družbenega delovanja in sprejemajo delovanje sveta kot posledico vplivov karizmatičnih osebnosti, ki oblikujejo vedenje množic.

Pojem voluntarizem je uvedel nemški sociolog F. Tönnies (1855 - 1935) leta 1883 in od tedaj predstavlja usmeritev, ki razlaga voljo kot temeljno načelo biti, ali vsaj osnovno funkcijo v duševnem in moralnem človekovem življenju. Danes označuje voluntarizem v družboslovnih znanostih katerokoli teorijo, ki poudarja izbor, odločitve, namen in norme v družbeni akciji. Hkrati pa naččenja vprašanja doktrine o svobodni volji in determinizmu v družbenih akcijah, ki jih ni mogoče omejevati le na fizične in biološke lastnosti.¹¹ Voluntarizem s svojo problematiko volje, izbire, občutkov itd. pa je nedvomno povezan s samovarovanjem in skupinskim upiranjem kriminalu in je lahko marsičemu ali pri marsikom gibalo za sodelovanje v skupinski samopomoči, tako v bloku ter v soseski, kot v lokalni skupnosti in še kje drugje. **Dejavnosti** na podlagi motivov, s katerimi naj bi uresničevali samovarstvo, **pa spominjajo na vigilantizem**. Vigilantizem naj bi pomenil izvenpravno (ali nepravno) aktivnost namesto ustreznih opravil legitimnih državnih nadzorstvenih organov, zlasti pa kazenskega pravosodja in policije.¹² Državljsko samovarovanje je s svojo kriminalno prevencijo v marsičem tako delovanje in ga prevevata vigilantno čustvovanje in motiviranost. Vigilantizem je zlasti očiten v naslednjem:

- v afektivnem izvajanju opravil, ki dobivajo nacionalna, verska, rasna ali kaka druga obeležja (tudi pri nas v zadnjih vojnah);
- v stereotipiziranju sumljivih oseb ali skupin na podlagi posameznih, v preteklosti doživetih izkušenj;

10 Glej tudi Gavrič, str. 540-548; Kotjelnikov, str. 1087-1093

11 Voluntarizem, glej: A Dictionary of Social Sciences, str. 70/1; Leksikon CZ - Družboslovje, str. 315; Sociološki leksikon, str. 744; Filozofijski rječnik, str. 352, itd.

12 Glej tudi Klein et al, str. 372.

- v maščevalnem dojemanju svoje dejavnosti, zlasti do posameznih vrst kriminala ali storilcev, kot so npr. narkomani, nasilneži ali nekatere narodnostne skupine (Romi), tujci, neznanzi in prišleki;

- v razvijanju in izpopolnjevanju svoje dejavnosti samo ali predvsem na podlagi čustvenosti, strahu ali bojazni;

- v ustanavljanju in vzdrževanju samovarovalne dejavnosti brez soglasja ali celo ob nasprotovanju legitimnih državnih nadzorstvenih organov;

- v kratkotrajnosti samovarovalnega delovanja, v minljivosti volje ljudi "storiti nekaj", potem ko spoznajo, da je bila njihova motiviranost nerealna in spodbujevana s pretiranim čustvovanjem itd.

Država s svojimi nadzorstvenimi mehanizmi, tam, kjer uspešno deluje, **nerada sprejema vigilantske skupine**.¹³ Če jih podpira tako pri ustanavljanju kot pri njihovem delovanju, jim največkrat vsiljuje svoje interese in jih uporablja tudi še za čisto svoje namene, čeprav naj bi bili skupni, in izhajajo iz sporazumne težnje zatirati kriminal, vzdrževati red, zmanjševati strah pred kriminalom in izboljševati občutke varnosti.

Vigilanti, če smemo tako reči civilnim izvajalcem policijskih dejavnosti v soseski in lokalni skupnosti, so včasih doslednejši in strožji v rabi svojih taktik.¹⁴ Ne tako redko je ločeno izvajanje policijskih opravil v skupnosti neustrezno, nestrokovno, neuspešno, kolikor ne celo škodljivo, ker ustvarja tudi nezaželene posledice. Od tod prizadevanja, da bi vigilante standardizirali, uniformirali, izobraževali in usposabljali ter jih podrejali pristojnim državnim nadzorstvenim organom (policiji). Marsikje pa bi se radi vigilantizmu kratkomalo izognili, pa jim tega ne dopuščajo razmere - vsaj ne povsod, kjer bi to želeli.

NEFORMALIZEM V SAMOVAROVANJU

Samovarovanje ne bi bilo ustrezno, če se ne bi prilagajalo razmeram, v katerih se izvaja, tudi glede na zmogljivosti, ki jih ima na voljo. Zato vigilantizem zahteva dosti sposobnosti in iznajdljivosti, ki včasih presegajo pravno dopustna opravila in "pravila službe", po katerih se ravna uniformirani nadzorovalci s svojimi tehnikami in strategijami. In ker je v preprečevanju kriminala in deviantnosti ter predvsem terensko nadzorovalnih in opazovalnih dejavnosti dosti neformalnosti ter ravnanja po "common sense" in delovanja "kakor veš in znaš" oziroma "znajdi se", še posebno če gre za nevarne situacije in za odzivanje pretežno strokovno neveščih ljudi, so **neformalizmi v samovarovalnih kontrolizmih normalen pojav**. To izhaja že iz tega, da je "kriminalna preventiva" pretežno pravno neurejeno področje, represija ter je dosledno regulirana tako glede "kaj ni prav", kot glede tega, kako delati ob ugotovitvi pojava in storilca, zoper katerega je treba ukrepati. Čeprav "preprečevanje deviantnosti" temelji na dojemanju načeloma pravno urejenih dejanskih stanj prepovedanih ravnanj, le da do njih še ni prišlo, pa je prav tu v **preventivnem smislu izredno veliko možnosti za nezakonito delovanje**, prekoračevanje pooblastil, vdiranje v zasebnost in kršitev pravic drugih. Neformalizem je zelo problematičen vir nekorektnosti ter razlog za previdnost in zaskrbljenost glede pravilnosti samovarovanja in tovrstnega vigilantizma.

13 Ostrove/Dibiase, str. 186.

14 Shapland/Vagg, str. 183.

Neformalizem pomeni, za naš namen, **delovanje** v sicer organiziranih skupinah, toda pretežno **brez formalnih pravil**, večinoma brez regulacije, "kar tako" po smislu, na podlagi pripadnosti skupini in v skladu s cilji in po kaki zamisli. Četudi je organizirano samovarovanje v marsičem navzven in strukturalno formalizirano, je delovanje večinoma v okviru naloge prepuščeno iznajdljivosti vodij ali posameznikov. Dejavnost ni organizirana na podlagi formalne odgovornosti, kolikor seveda ne gre za odgovornost nasploh, že v okviru pravne države. Ker pa samovarovanje deluje zaradi prav določenih namenov, ki pravnoformalno sploh niso urejeni, ker gre za izvenpravno ravnanje, imajo neformalizmi docela prosto pot. Na splošno jih omejujejo občutki posameznika za prav in neprav pri sebi in pri drugih. Zato marsikdaj "namen posvečuje sredstvo" in prav zaradi tega ugotavljajo veliko napak v samovarovalnih dejavnostih.

Neformalizem je nasprotje od formalizma, ki poudarja pomen oblike v določeni tematiki. Formalizem vedno izhaja iz določenih pravil in iz dogovorjenih temeljnih podmen oziroma konvencij.¹⁵ Formalizem navadno izključuje vsebino, upošteva pa predvsem tisto, kar se kaže kot aktualno in zunanjsko. Vsebuje ne le pravila, marveč tudi pojem, pravilno oblikovane izraze in napotila zanje. Določa pravila delovanja, organizacijo in vzpostavlja organe vodenja oziroma upravljanja.¹⁶

Neformalizem je značilen za celotno omrežje neformalnega družbenega nadzorovanja, toda verjetno je neprijetnejši, če se izvaja organizirano nad klienti, saj izvaja "kontrolno oblast" nad tistimi, ki so izven samovarovalne skupine, medtem ko večina neformalnih kontrolizmov bdi nad kolikortoliko sebi enakimi, predvsem znotraj primarnih skupin. Zato lahko toliko bolj **opravlja družbeno diferenciacijo in diskriminacijo**, še posebej če mu je neenakost upoštevanja ljudi pravilo, kajti budnost je čestokrat različno usmerjena in selektivna že po dosegljivosti klientov in jo določa narava kriminala (poulična deviantnost, vlomi, tujei, neznanca, sumljivi itd.). Zato se tu pojavlja vprašanje, čigavo je to nadzorstvo in za koga, ali koristi celotni soseski ali lokalni skupnosti, ali samo nekaterim, in iz kakšnih pobud izvajajo "kontrolno oblast" tisti, ki se vanjo vključujejo. Kakšna je tolerantnost skupnosti, tako do kriminala kot do neformalnega nadzorstva, ki ga izvajajo različne vigilantske skupine, ko opravljajo svoje varnostne dejavnosti. Ponekod **po svetu izredno pozorno raziskujejo to problematiko** in zlasti v zadnjem času tudi komplementarnost formalnih in neformalnih sredstev pri vzdrževanju varnosti v soseski in lokalni skupnosti.

Četudi kaže, da postaja osebna varnost boljša z uvajanjem raznih oblik neformalnega nadzorovanja in z rabo nekaterih kriminalno- kontrolnih modelov, vojna s kriminalom vendarle ustvarja tako destruktivnost kot originalnost problemov.¹⁷ Ker formalno nadzorstvo izvajata predvsem policija in sodstvo s pravom, **poteka neformalno nadzorovanje ne le po navadah in nepisanih pravilih** z opazovanjem vedenja, verbalnim grajanjem ter pritiski, ampak tudi s prijavljanjem sumljivih ljudi in dogodkov policiji, kolikor ne temelji marsikdaj kar na zasebnem reševanju na kraju samem. Kajti kršitelj marsikdaj utrpi manjše zlo od nadzorovalca (neformalnega), kot pa če bi šel zaradi dejanja skozi vso "mašinerijo kazenskega pravosodja", ki ga na koncu še kaznuje. Zato je neformalizem v marsičem sprejemljivejši tudi za deviante, hkrati pa se kaže kot

15 Leksikon CZ - Morala in etika, str. 154/5.

16 Formalizem, formalizacija, formalen itd., glej Leksikon CZ - Družboslovje, str. 98; Filozofski rječnik, str. 113/4, Sociološki leksikon, str. 186 itd.

17 Klein et al, str. 375.

nadomestilo državnih organov. In marsikdaj ni pomembno, "kdo te vzame v precep", važno je opozorilo, da ne delaš prav. V tem pa se kaže **uporabnost neformalizmov**, čeprav so še tako razpršeni in različni in čeprav v neformalizmu ne gre gledati le napredka in dezalienacije.

5. KRITIČNOST DO SAMOORGANIZIRANEGA VAROVANJA

Kot je v vsaki dobri stvari ali v pozitivnem procesu oziroma dejavnosti mogoče ugotoviti tudi marsikdaj slabega, nesprijemljivega, ali kakorkoli takšnega, kar se ne sklada s pričakovanji, tako je tudi pri samoorganiziranem varovanju v soseski in lokalni skupnosti kar nekaj pojavov, ki mu niso v korist.

Najprej je gotovo, da tudi s tem načinom varstva ljudje in njihove organizacije **postajajo nekakšen podaljšek družbenokontrolnih mehanizmov**, zlasti policije. Povsod po svetu ima policija pri državljanskem samovarovanju inštruktorsko, če že ne kar organizacijsko vlogo. Državljansko samovarovanje ali podobne oblike prizadevanj ponekod celo razglašajo za "oči in ušesa policije". To lahko pomeni, da so na obeh straneh želje po medsebojnem sodelovanju, ki je glede na razmere med ljudmi včasih lahko problematično, ali za koga tudi oporečno (ovajanje, vohunjenje, tožarjenje itd.).

Opazovanje, budnost, prijavljanje itd. **ustvarjajo razloge za sumničavost**, marsikje tudi neobvladljivih razsežnosti. Zato nastaja strah pred tujci, ksenofobija, strah pred kriminalom itd., občutki, ki so povsod večji, kot to zaslužijo glede na dejanski obseg in nevarnost. Kolikor sta razumna budnost z realistično sumničavostjo lahko koristni, pa se razvijata tudi v paranojo. Z njo pa narašča segregacija in neredko postajajo bogatejši sumničavi do revnih, o katerih začenjajo misliti, da jih vedno bolj ogrožajo. To miselnost potrjujejo tudi informacije policije, ki obvešča lokalna samovarovalna gibanja, ta pa med konvencionalnim, pouličnim, rezidentalnim kriminalom in njihovimi storilci ter vlomilci odkrijejo resnično največ ljudi iz spodnjih socialnih slojev. Ker katerekoli sosesko ali lokalno skupnost ogrožajo največkrat ljudje, ki prihajajo od drugod, se iz tega razloga **ustvarja tudi nesprejemanje neznancev, novodošlih, oziroma tujcev**.

Z vsestransko poudarjeno varovalnostjo, budnostjo, sumnjičavostjo, če že ne kar s paranojo, se marsikje tudi močno **ogrožajo zasebnost, svoboščine, civilne pravice** in z njimi vred razvija moralni paradoks, s katerim varovanje svobode to svobodo še bolj omejuje, in namesto da bi bili prebivalci bolj sproščeni, postajajo čedalje bolj zavrti, saj razen podnevi ne hodijo več zdoma, otrok ne puščajo samih, obdajajo se s plotovi in signalnovarnostnimi napravami, oprezujejo, kaj se okoli njih dogaja, sumničijo takrat, ko za to sploh ni potrebe, vzdržujejo trdnjavsko miselnost (fortress mentality) in si prizadevajo, da bi se varovali, kot obdani z grajskim obzidjem.

Samoorganizirano varovanje lahko ustvarja razmere, v katerih **nastajajo temu primerni predsodki**. Namesto da bi se (če sploh) ljudje branili z "zastraševalno sosesko", postajajo zastraševana soseska, ki pogojuje nekakšno "enklavizacijo", v kateri prebivalci čedalje bolj izgublajo vedenjsko svobodo, tisti od drugod pa se je izogibajo, kolikor ne prihajajo tja zaradi slabih želja in kriminalnih napadov.

V katerikoli človeški skupnosti, od družin naprej, se že od nekdanj oblikujejo najrazličnejše možnosti za neformalno nadzorovanje. Zato tudi v soseski in lokalni skupnosti nastajajo različne vezi in oblike medsebojnega nadzorovanja, in to predvsem

spontano, odvisno od razmer in ljudi, ki tam živijo.¹⁸ V organizirane in čestokrat policijsko in z drugimi državnimi mehanizmi nadzorstva vodene samovarovane skupine pa zato **vdira temu prikladna miselnost, ki morebiti sploh ni primerna.** Zato ne prihaja le do konfliktnosti, marveč tudi do nesprejemanja, odklanjanja, usihanja moči, pojenjavanja motiviranosti. Raziskave ugotavljajo, da je organizirano samovarovanje neuspešno v soseskah, najbolj ogroženih z razslojenostjo po več vidikih: socialno, narodnostno, rasno in še kako drugače. Najbolj so uspešne soseske srednjega razreda in v ZDA predvsem skupnost belcev. Zato se ne dogaja tako redko, da se ob poskusih samoorganiziranega varovanja, soseske prej atomizirajo kot integrirajo. S tem pa vse kriminalnopreventivne strategije ostajajo neuspešne.

Lokalni preventivni programi **obravnavajo tudi "domače" deviante**, do katerih se razvija nezaupanje, sumničavost, zavračanje in stigma. Njim, ki so na "dosegu roke", se posveča tudi pozornost, ki je neredko podprta s strahom in bojaznijo. S tem pa se začenja diskriminacija posameznikov in marginalizacija določenih skupin, še toliko bolj če se ljudje iz višjih slojev ukvarjajo z devianti iz nižjih.¹⁹

Vse to in še kaj drugega pomeni, da različne kriminalnopreventivne strategije, sodelovanje javnosti v samovarovanju itd. ni vedno nujno napredno in v korist vsem. Prav zato poudarjajo tudi potrebo po socialni koheziji²⁰ in razumevanju težav drug drugega.

6. VZDRŽEVANJE (IN FINANCIRANJE)

Samovarovanje je že po zasnovah in pričakovanjih predvsem prostovoljna dejavnost. Motiviranost zanj izhaja iz posameznikovih in skupinskih pobud, katerih osrednje težišče je varnost, varnost vsakega posameznika in varnost ljudi v socialnem okolju povezanih ne le čustveno, ampak tudi geografsko - torej prostorsko. Kriminal in deviantnost v prav določenem prostoru sta objektivna okoliščina, zoper katero se je treba upirati z združevanjem moči, znanja, sposobnosti ter pripravljenosti in ne nazadnje tudi sredstev. **Boj s kriminalom pa vedno veliko stane.** Že vsaka država vlaga v zatiranje kriminala ogromna sredstva, ki največkrat ne prinašajo ustreznih koristi. Tovrstni cost/benefit je tudi težko izračunati, ker koristi največkrat ni mogoče meriti. Preprečevanje deviantnosti pa je nasploh dejavnost, ki je neizmerljiva, in to na obeh straneh. Najprej se je vedno težko opredeliti, kaj vse je treba šteti v preprečevanje odklonskosti, hkrati ko nikoli ne vemo, s čim smo kaj preprečili in koliko. "Preprečeno" v deviantnosti je vedno imaginarno, vanj lahko verjamemo ali ne, v glavnem temelji na domnevah in na upanju, da bi bil položaj glede kriminala še slabši, če preprečevalnih prizadevanj, akcij, modelov, programov itd. ne bi bilo. Ker je to na splošno upanje, ga človeštvo v skrbi za omejevanje kriminala in sploh zla, ki prihaja od soljudi, ne sme zanemarjati. Zato je vedno dosti področij in dejavnosti, ki jih kakorkoli lahko uvrščamo med kriminalno preventivne in poleg tistih, ki so docela namenske.

Med namenske nedvomno sodi organizirano samovarovanje v soseski, lokalni skupnosti, v podjetju in delovni organizaciji sploh. Četudi je večinoma prostovoljna

18 Glej tudi Iadicola, str. 145.

19 Glej tudi Skogan/Maxfield, str. 266.

20 Matthews, R. v Walklate Sandra: Victimology, str. 175.

dejavnost, motivirana z varnostjo, strahom, prestrašenostjo in še čim, vendarle ni zastoj. Z njo nastajajo stroški tako za posameznika, kot za skupnost. Za naš namen sta v središču pozornosti le posameznik in njegova skupina za zatiranje predvsem poulične in rezidentalne kriminalitete z vlomi.

Kar zadeva posameznika, mora sam skrbeti zase in za vzdrževanje lastne varnosti, tako osebne kot premoženjske. Če je lastnik bogastva, si največkrat sam preskrbi zasebno varstvo in ga seveda tudi plačuje. Država mu tako ali drugače uspeva nuditi varnost le v omejevanem obsegu, podobno kot vsem drugim, toda nikoli po želji.

Skupinsko varstvo, medsebojno varovanje, preprečevalne programe itd. pa pogosto podpira država ali kakšna druga organizacija, ustanova in fondi. Ne nazadnje je tudi v interesu policije, da se zbližuje z vigilantskimi skupinami in jim pomaga materialno, denarno, organizacijsko, intelektualno in še kako drugače. Samoorganiziranje vedno načenja tudi vprašanje financiranja, ki izhaja iz **samoprispevkov, dotacij, podpor, ali kar iz plačevanih kriminalnopreventivnih programov vlade**, kjer se tega lotevajo na njeno pobudo. Zadnje se dogaja predvsem v bogatejših družbah, ker je tudi obremenjenost posameznih krajev s kriminalom takšna, da država potrebuje sodelovanje javnosti v boju s kriminalom, ker se zaveda, da lahko bolje uspeva v preprečevalnem delu, če bo imela javnost na svoji strani. S tem pa se država deloma razbremenjuje odgovornosti za neuspešnost, ker del svoje dejavnosti (predvsem policijske) prepušča ljudem, da se branijo tudi sami, pod nadzorstvom ali ob pomoči strokovnjakov.

Kriminal zato ne ustvarja škode le neposredno s svojim nastajanjem, marveč tudi s preprečevanjem in obravnavanjem. Ravnanje s kriminalom torej povzroča ogromne stroške. In čeprav so tisti, ki nastajajo s preprečevanjem, verjetno še najmanjši, je tudi to lahko zelo drago, tako za posameznika, kot za sosesko ali lokalno skupnost in od njiju navzgor do države. Ker je to vzdrževanje in financiranje največkrat solidarnostno porazdeljeno in po manjših delih, smo nazadnje vsi viktimizirani s kriminalom, čeprav mnogi le posredno in predvsem samo s stroški zanj. In čeprav je prostovoljna udeležba v organiziranem samovarovanju predvsem civilna dolžnost, ki ni plačana, je porazdeljenost stroškov bolj odvisna od razpršenosti oškodovanja in gostitev kriminala po posameznih lokacijah, pri čemer je nominalno vedno bolj oškodovan tisti, ki ima več, kot tisti, ki ima manj, čeprav je to v relativiziranem smislu lahko popolnoma narobe.

Toda **denarne plati ravnanja s kriminalom so vedno šibka točka znanja o njem.** Kolikor je to pri samopomoči posameznika še jasno, pa je pri kolektivni varnosti že problematično, medtem ko je na ravni države ali njenih posameznih represivnih mehanizmov navadno zelo nepopularno razgrinjati, koliko kaj stane. Država nikoli nima rada, če ji gledamo pod prste, nadzorstveni mehanizmi pa še toliko bolj. Zato so tudi stroški organiziranega samovarovanja največkrat skriti v "meglo", četudi gre celo za kakšne paramilitaristične organizacije in podobne kontrolne mehanizme.

7. VPLIV DRŽAVE IN NJENIH (REPRESIVNIH) MEHANIZMOV

Samovarovanje ljudi se je, bodisi individualno bodisi skupinsko, razvijalo skozi vso človeško zgodovino. Toda če je v zadnjem stoletju dokaj zamrlo, zdaj znova prihaja v ospredje, seveda na povsem drugačni, in če smemo reči, ne dosti višji stopnji kot nekoč. V zgodnjem človeškem obdobju je temeljilo predvsem na ohranjanju golega življenja in obdržanju vsaj tistega malo imetja, kolikor ga je posameznik imel dokler niso nekateri

obogateli z izkoriščanjem drugih in so za svoje varstvo ustanovljali organizacije, kot je država, ali si prilaščali oblast tudi za svojo varnost in brezskrbno ravnanje s tistim, kar so imeli. Od nekdanjih načel "oko za oko", "kri za kri", "zob za zob", itd., je do današnjih dni prišlo do civilne družbe in pravne države. V njej pa državljanske svoboščine in človekove pravice varuje država s svojimi mehanizmi prisile. Pravnoformalno in z rabo dopustnega nasilja zagotavlja potreben red in mir ter s tem potrebno varstvo sleherniku, da lahko živi in dela v okviru pričakovanega konformizma kot minimuma za sožitje med ljudmi.

To pa seveda pomeni, da država ureja ključna področja, ki segajo v varnostno problematiko, in pušča posameznikom in njihovim skupinam toliko svobode (tudi pri samovarovanju), da s svojimi samovarovalnimi dejavnostmi bistveno **ne posegajo v svobodo drugih, ne nazadnje tudi tistih, pred katerimi naj se varujejo**. Kajti ponekod je medsebojno ogrožanje ljudi, zlasti pa z naraščajočim kriminalom in z novimi pojavi ob ustrezni etiologiji, doseglo takšno raven, da samo država s svojimi mehanizmi in razpoložljivimi sredstvi nikakor ne more nuditi toliko varstva, kolikor bi ga posameznik (glede na njegova pričakovanja) rad imel ali potreboval. Zato dandanes v demokratičnih družbah dopuščajo poleg čisto zasebnega varstva še različne oblike samovarovanja, od individualnega do skupinskega. Vendar, če ga dopuščajo, nikoli **ne pozabljajo vplivati nanj**. Poleg tega da ga država regulira, nanj tudi vpliva - organizacijsko, funkcionalno, propagandno, socialno-vzgojno in še kako drugače. V tem pa gre hkrati videti tudi nevarnost tolikšnega poudarjanja, ker se samovarovanje lahko tudi etatizira in represija manj razdržavlja ob upanju, da bi se lahko opravljala tudi na drugačen način.

Organizirano samovarovanje neredko poteka tudi pod gesli, da so njegovi mehanizmi "oči in ušesa policije" ali "oči na cesti" in še kaj. S tem pa se poudarjajo pogledi državne policije na vigilantske skupine, in njen odnos, saj jih želi držati v podrejenosti. Ta podrejenost ni toliko vsebinska, kot je lahko organizacijska in funkcionalna, kajti lahko so, v boju s kriminalom vedno in povsod odvisni od državnih organov, ki imajo poleg moči in sredstev za njeno uporabljanje predvsem tudi ustrezne informacije in kar je tudi najbolj pomembno, znanje.

Znanje pa je pri samovarovanju in preprečevanju deviantnosti izrednega pomena, saj se mora laično prebivalstvo tudi pri samovarovanju nenehno kosati z inovativnim kriminalnim svetom, ne nazadnje tudi s pouličnim, rezidentalnim in konvencionalnim, ki je hkrati še pogosto izredno brezobziren.

Policija, ki mora zaradi svoje uspešnosti in ugleda neprestano gojiti primerne odnose z javnostjo (Police Public Relations), uporablja (ali vsaj morala bi, glede na svoj koncept dela) vsak stik tako, da je v prid tudi temu izhodišču. Zato samovarovalnim mehanizmom pomaga s predavanji, nasveti, opozarjanjem, posredovanjem podatkov o nevarnostih in njenih lokacijah, o sumljivih ljudeh, z vzdrževanjem primerne zavesti kot motivacije za varstveno samoohranjanje, pa s tehnično pomočjo, tja do organiziranja, hrabrenja in posredovanja strategij, vključno z vključevanjem državljanov v svoje patrolne in podobne nadzorovalne dejavnosti.

V demokratičnih družbah gotovo ne ostaja samo pri tem, da bi policija kot najpomembnejši neposredni in terenski nadzorstveni mehanizem delovala na javnost in njene oblike samovarovalnega združevanja. Narobe. Tudi **javnost ima čedalje večji vpliv na policijo**, zlasti s svojimi zahtevami po varstvenih uslugah, pri čemer se razvijajo tudi modeli policijskega delovanja, in servisni je temu najbolj ustrezen, čeprav tudi nekaterih drugih ne gre zanemarjati.

Vplivanje pri omejevanju deviantnosti je vendarle lahko tudi obojestransko. Odvisno je od razmer in ureditev, in od tega, kje je velja moč, in ta je nedvomno na strani države, še zlasti kolikor gre za sosesko in lokalno skupnost. Kajti samovarovalnost na višjih ravneh ima le ideološko ali politično poanto. Kar se da napraviti s samovarovalnostjo, ima pomen le spodaj, torej tam, kjer se kaj dogaja. Državljanska samovarovalnost pri makrokriminaliteti, kriminalu države, strukturalnem kriminalu in celo kriminaliteti belega ovratnika, nikoli ni uspešna, zato je tudi ne ustanavljajo za ta namen.

Ker zaradi učinkovitejšega delovanja policije v soseski in lokalni skupnosti nastajajo tudi ustrezne policijske dejavnosti, kot so "community policing", "problem oriented policing"²¹ itd., se z njimi še toliko bolj poudarja pomen države. Državljanska stran pa je tovrstno šibka in odvisna od policije,²² pri čemer nadzorstvo lokalne skupnosti izgublja možnost za nadzorstvo nad policijo. Zato ta dihotomija privlači tudi raziskovalno pozornost, kot eno ključnih vprašanj protikriminalne dejavnosti sodobne družbe ob razmišljanjih, ali gre pri tem za sodelovanje ali pa za morebitno tekmovanje.

8. "IZKUŠNJE ZA NAŠE RAZMERE"

Pri nas nismo brez izkušenj kar zadeva organizirano samovarovanje, zlasti v prometni varnosti, v civilni zaščiti, gasilstvu in še kje. Še najmanj smo uspevali pri kriminalni prevenciji ter institucionalizaciji protikriminalnega varstva na splošno. Do vidnejših rezultatov najbrž ni prihajalo zaradi tega, ker je bilo sistemsko lotevanje zastavljeno od zgoraj navzdol, ker je bilo preslabo strokovno podprto in ker se je pozornost usmerjala predvsem na tiste vrednote, katerih ogrožanje posameznika ni primarno viktimiziralo. Hkrati pa je bil razvit tolikšen normativizem, da je resnično samovarovanje zbledelo že v njem in marsikdaj ni bilo jasno, ali se podružblja država ali podružblja družba. In resnično dobre zamisli samovarovanja niso imele pozitivnih posledic za večino prizadevanj, tako da je šlo za entropijo globalne razsežnosti.

Čeprav velja previdnost pred prenašanjem tujih izkušenj v prav določene razmere, se gotovo splača ozreti tudi po njih, še posebno za to, ker so informacije o tem dokaj indiferentne in vsestranske ter raziskovalno podprte in vsaj sklepati je, da so povsem neideološke in nespolitizirane. To še zlasti velja za vse tisto, kar se dogaja na najnižjih ravneh, to je v soseski in lokalni skupnosti, seveda v normalnih razmerah tam, kjer ni družbenih pretresov in globalne dezorganizacije.

Najprej je treba poudariti, da **organiziranega samovarovanja ne gre vsiljevati** ljudem, če po njem ne čutijo potrebe. Motiviranost zanj mora obstajati vsaj v tolikšni meri, da se posamezniki samo začno varovati z možnostmi, ki so jim na voljo, in da kažejo željo, da bi bilo zanje koristno, če bi tudi skupaj "nekaj napravili" (to do something). Stopnja kriminala oziroma ogroženosti z njim, sta v zahodnem svetu marsikje večji kot pri nas. Zato sta ogroženost s prestrašenostjo pred kriminalom najustreznejši gibali za samoorganiziranje, ki ustvarja tako psihične kot fizične ovire pri omejevanju deviantnosti. To omejevanje pa se zavestno **usmerja le na dosegljiv kriminal**, to je poulični oziroma počestni in rezidentalni z vlomi. Drugih oblik samovarovanja se na ravneh soseske in lokalne skupnosti ne lotevajo, kajti druge deviacije so pretežno nedosegljive vigilantski

21 Glej npr. Rosenbaum: Community Crime Prevention, str. 372 in mnogi drugi.

22 Iadicola, str. 145.

kontroli in zahtevajo profesionalizacijo in visoko strokovno usposobljenost. **Redčenje kriminalnih priložnosti poteka tudi z naravnim oziroma prostorskim omejevanjem, ogibanjem nevarnosti ter poznavanjem razmer.**

Samovarovanje v soseski in lokalni skupnosti se navadno **razvija s sodelovanjem najrazličnejših služb**, ki se ukvarjajo z ljudmi iz socialno-skrbstvenih, pedagoških, medicinskih in drugih izhodišč. Njihovo poseganje v skupine, kriminalno-preventivne programe in ob rabi prenekaterih modelov, omogoča višjo stopnjo varnosti, ker se **varovanje stvari hkrati tudi dopolnjuje s spreminjanjem** varstva potrebnih, v skupnosti živečih ljudi. Čeprav pri tem ni nikjer zavidljivih rezultatov, velja na to vedno pomisliti. Lokalizirano samovarovanje pa je povsem nemočno pred ogrožanjem z ljudmi od drugod. Ti niso poznani, prihajajo iznenada in prav tako odhajajo s kriminalnim plenom ali ustvarjeno škodo. To pa je vedno najšibkejša točka, ki se ji ni mogoče izogniti ob t. i. "enklavizaciji" samovarovalnosti. Realistična pričakovanja organiziranega samovarovanja morajo vedno **računati na sodelovanje pristojnih državnih mehanizmov**, ne le nadzorstva, ampak tudi drugih služb, tja do udeležbe podjetništva, industrije, trgovine, šolstva in drugih. Kajti prostorske razsežnosti, poleg ljudi, vedno privlačijo kriminal in boj z njim ne zadeva le lokalnega prebivalstva, marveč vse dejavnike, ki so tam, pri čemer imajo nekateri večji pomen kot drugi, zato tudi ni mogoče vseh doslej znanih modelov in možnosti samovarovanja uporabiti pri vseh tipih sosesk.

Samovarovalna prizadevanja, uspešnost programov ter uporabnost modelov velja **občasno preverjati in prilagajati novim razmeram**. Kot smotno se je pokazalo meriti: obseg organizirane dejavnosti, pomembnost lokalne kriminalne problematike, vpliv skupnosti in raven medosebne povezanosti, pa tudi kakovost policijskih ukrepov.²³

Ker ne gre samo za opazovanje, nadzorovanje in varovanje stvari in ljudi oziroma viktimizacijsko zastraševanje, ampak tudi za človekovo spreminjanje, velja posebno previdna pozornost tistim, ki so po mnenju "skupnosti" člani "**ciljnih skupin**" in ki **potrebujejo skupnostno (vigilantsko) in še kakšno drugačno posredovanje** (delikventni mladoletniki, alkoholiki, narkomani, marginalizirani) in tretman (prej kot policijski ali sodni ukrep).

Previdno zastavljeno posnemanje naj upošteva še marsikatero tujo izkušnjo, seveda ob modifikaciji in tehtanju uporabnosti za ravnanje tam, kjer je bilo treba zaradi obsega in narave ogroženosti storiti več, kot je mogoče normalno doseči samo s prizadevanjem države. Toda to naj nikoli ne bo narekovano od zgoraj in sformalizirano, marveč vedno odvisno od dejanskih potreb ljudi in njihove motiviranosti, da imajo poleg državnih še kaka svoj varnostni oziroma nadzorstveni organizem.

Sklep

Samovarovanje izhaja, poleg političnih razmer, gotovo tudi iz kulturnih, socialnih in sploh civilizacijskih načinov življenja. Dosedanje izkušnje zadnjih desetletij kažejo, da ljudje želijo postajati tudi **soustvarjalci svojega časa**, in če v tem ne morejo v celoti uresničevati svojih zahtev, lahko vsaj deloma zadovoljujejo potrebe po varnosti. Če ne drugače, vsaj na nekaterih bolj obrobni področjih, ki pa lahko v marsičem bistveno vplivajo na varnostno počutje. To pa ni brez pomena in s tem se v marsičem spreminjajo tudi vrednote, za katere je doslej vsaj formalno skrbela država. Zdej skupaj z njo zlasti organizirano samovarovanje **razkazuje ne le preprečevalni, ampak tudi svoj**

23 Skogan, str. 445/6.

zastraševalni pomen, vsaj v določenem obsegu. Tako se hkrati razvija "varnostna kultura" z različnimi samoobrambnimi ukrepi, pri katerih se je zlasti pri nas potrdilo, da jih ni vedno posebno modro opravičevati samo ideološko. Svojo oporo morajo vedno iskati v ustrezni motiviranosti. Če je ni, ali če usahne, morebiti tudi zaradi tega, ker ni objektivnih razlogov zanj, potem se tudi samovarovanja nima smisla lotevati. Sleherniku pa še vedno ostane možnost, da se brani sam, kar ga je zgodovina učila že od nekdaj.

Deviantnost v najrazličnejših oblikah kaže na **dezorganizacijo soseske ter lokalne skupnosti**. Organizirano samovarovanje ob pomoči države je nedvomno odgovor prebivalstva na razmere, s katerimi se želi spopadati in v svojem okolju ustvarjati boljše kakovost življenja, tudi s "povečano kontrolizacijo". Toda kritični kriminologi vedno svarimo pred pretiranimi pričakovanji in zlasti pred možnostmi, ko tudi v "dobrem" nastaja "zlo". Zediniti se velja le ob vprašanju, za koga? Nadzorstvo pa je vedno sredstvo nekih skupin za obvladovanje drugih in od tod spet vprašanje, "za kaj"? Najbrž vedno za to, da ustvari prav pričakovane učinke, ki naj bi bili vsaj v lokalni skupnosti in soseski predvsem prosocialni. Po svetu spoznavajo, da je lokalno protikriminalno organiziranje zaradi samovarovanja z vsem, kar iz njega izhaja, kljub prenekaterim pomankljivostim in kritikam, vendarle **privlačen koncept**, in eden izmed mnogih v poskusih sodobne kriminalne politike omejevanja deviantnosti. Zato se z njim odpira nešteto teoretičnih in empiričnih vprašanj, ki čakajo še na odgovore v prihodnosti. Med njimi so zlasti: ranljivost posameznika in skupin, viktimizacija in zastraševanje, posameznik in skupinska svoboda akcije ter vigilantizem nasploh, strah pred kriminalom in ksenofobija itd. O vsem tem pa pri nas za naše razmere vemo zelo malo ali nič.

LITERATURA

1. Bennett, S., Lavrakas, P.: Community-based crime prevention: an assessment of the Eisenhower foundation's neighborhood program. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 345-364.
2. Bennett, T.: Factors related to participation in neighborhood watch schemes. *The British Journal of Criminology*, Oxford 29 (1989) 3, str. 207-218.
3. Bo, J., Yisheng, D.: Mobilize all possible social forces to strengthen public security - a must for crime prevention. *Police Studies*, Cincinnati 13 (1990) 1, str. 1-9.
4. Boostrom, L., Henderson, H.: Community action and crime prevention: some unresolved issues. *Crime and social justice* (1983) 19, str. 24-30.
5. Byrne, J.: Reintegrating the concept of community into community-based correction. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 471-499.
6. Davidović, D.: Planiranje in programiranje mera aktivnosti društvene samozaščite u OUR. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd 21 (1983) 3-4, str. 337-350.
7. Davidović, D.: Planiranje mera i aktivnosti društvene samozaščite u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd 20 (1982) 1-2, str. 81-92.
8. *Dictionary of the social sciences*. New York, The free press 1965, str. 435, 447, 750-751.
9. *Družboslovje*. Ljubljana, Cankarjeva založba 1979, str. 88, 98, 186, 315. (Leksikoni Cankarjeve založbe).
10. *Filozofijski rječnik*. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske 1989, str. 97, 113, 218, 315, 352-353.
11. Frinzel, D., Dahlstrom, E., Johnson, D.: Program edukacije građana za preciznije i češće obavještanje o sumnjivoj i kriminalnoj aktivnosti. *Izbor*, Zagreb 21 (1981) 1, str. 27-34.
12. Garofalo, J., McLeod, M.: The structure and operations of neighborhood watch programs in the United State. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 326-344.

13. Gavrić, O.: Kratak historijski pregled razvoja civilne zaštite u svijetu. *Priručnik*, Zagreb 28 (1980) 6, str. 540-548.
14. Gorelick, S.: "Join our war": the construction of ideology in a newspaper crimefighting campaign. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 421-436.
15. Henderson, J.: Public law enforcement, private security and citizen crime prevention: competition or cooperation. *The Police Journal*, Chichester 60 (1987) 1, str. 48-57.
16. Hrnjaz, R.: Medusobni odnosi državnih organa, organizacija udruženog rada, radnih ljudi i građana u ostvarivanju sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. *Naša zakonitost*, Zagreb 32 (1978) 8, str. 56-68.
17. Iadicola, P.: Community crime control strategies. *Crime and Social Justice*, San Francisco (1986) 25, str. 140-165.
18. Jeglič, P.: Narodna zaštita kot oblika zaščitnega in obrambnega organiziranja v samoupravno zasnovanem varnostnem sistemu. Ljubljana, Viša šola za notranje zadeve 1987, 230 str.
19. Klein, L. et al.: Perceived neighborhood crime and the impact of private security. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 365-377.
20. Kotjelnikov, F.: Lična i uzajamna zaštita stanovništva. *Pregled*, Sarajevo 69 (1979) 9, str. 1087-1093.
21. Kovačević, S., Spaseski, J., Hrnjaz, R.: *Osnovi sistema društvene samozaštite SFRJ*. Beograd, Viša škola unutrašnjih poslova 1980, 287 str.
22. Kunz, K.-L.: Die organisierte Nothilfe. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, Berlin 95 (1983) 4, str. 973-992.
23. Lavrakas, P., Herz, E.: Citizen participation in neighborhood crime prevention. *Criminology*, London 20 (1982) 3-4, str. 479-498.
24. Lohman, P.M., Dijk, A.G. van: *Neighborhood watch in the Netherlands*, The Hague, National crime prevention bureau 1988, 29 str.
25. *Morala in etika*. Ljubljana, Cankarjeva založba 1986, str. 154-155, 298. (Leksikoni Cankarjeve založbe).
26. Ostrowe, B., Di Biase, R.: Citizen involvement as a crime deterrent: a study of public attitudes toward an unsanctioned civilian patrol group. *Journal of Police Science and Administration*, Gaithersburg 11 (1983) 2, str. 185-193.
27. Pennell, S. et al.: Guardian angels: a unique approach to crime prevention. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 378-400.
28. Pennell, S., Curtis, C., Henderson, J.: *Guardian angels*. Washington, U. S. Department of justice 1986, 31 str.
29. Perry, K.: Measuring the effectiveness of neighborhood crime watch in Lakewood, Colorado. *The Police Journal*, Chichester 57 (1984) 3, str. 221-233.
30. *Pravo*. Ljubljana, Cankarjeva založba, 1987, str. 64, 73, 153. (Leksikoni Cankarjeve založbe).
31. Reiss, A.: Why are communities important in understanding crime? V: *Communities and crime*. Chicago & London, The University of Chicago press 1987, str. 1-33.
32. Rosenbaum, D. et al.: Enhancing citizen participation and solving serious crime: a national evaluation of crime stoppers programs. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 401-420.
33. Rosenbaum, D., Lurigio, A., Lavrakas, P.: *Crime stoppers*. Washington, U. S. Department of justice 1987, 60 str.
34. Rosenbaum, D.: Community crime prevention: a review and synthesis of the literature. *Justice Quarterly*, Cincinnati 5 (1988) 3, str. 323-395.
35. Rosenbaum, D.: The theory and research behind neighborhood watch: is it a sound fear and crime reduction strategy? *Crime and Delinquency*, London 33 (1987) 1, str. 103-134.
36. Sampson, R.: Crime in cities: the effects of formal and informal social control. V: *Communities and crime*. Chicago & London, The University of Chicago press 1987, str. 271-311.
37. Shapland, J., Vagg, J.: *Policing by the public*. London, Routledge 1988, 226 str.
38. Sherman, L.: Policing communities: what works? V: *Communities and crime*. Chicago & London, The University of Chicago press 1987, str. 343-386.
39. Skogan, W., Maxfield, M.: *Coping with crime: individual and neighborhood reactions*. London, Sage 1981, 280 str.
40. Skogan, W.: Communities, crime and neighborhood organization. *Crime and Delinquency*, London 35 (1989) 3, str. 437-457.
41. Skogan, W.: Fear of crime and neighborhood change. V: *Communities and crime*. Chicago & London, The University of Chicago press 1987, str. 203-229.
42. Sletkin, V.: Dobrovol'nye narodnye družiny na straže obščestvennogo porjadka. *Socialističeskaja zakonost'*, Moskva (1979) 8, str. 12-13.
43. *Sociološki leksikon*. Beograd, Savremena administracija 1982, str. 171, 185, 371, 401, 501.

44. Taylor, R., Gottfredson, S.: **Enviromental design, crime, and prevention: an examination of community dynamics.** Chicago & London, The University of Chicago press 1987, str. 387-416.
45. Tily, H. C.: Crime stoppers - it works! **International Criminal Police Review**, Paris 41 (1986) 399, str. 142-146, 163- 166.
46. Troyer, R.: The urban anti-crime patrol phenonžmenon: a case study of a student effort. **Justice Quarterly**, Cincinnati 5 (1988) 3, str. 397-419.
47. **Učastite občestvennosti v borbe s prestupnost'ju v socialističeskikh stranah.** Moskva, Vsesojuznyj institut po izučeniju pričn i razabotke mer predupreždenija prestupnosti 1980, 71 str.
48. Vodinelić, V.: Metodološki i organizacionai principi društvene samozaštite. **Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo**, Beograd 22 (1984) 3-4, str., 241-256.
49. Vršec, M.: **Sodobna varnost in družbena samozaščita v SFRJ.** Ljubljana, Delavska enotnost 1988, 387 str.
50. **Zakon o obrambi in zaščiti.** Uradni list republike Slovenije, Ljubljana 48 (1991) 15, str. 511-531.
51. **Zakon o osnovama društven samozaštite.** Beograd, Službeni list SFRJ 1974, 233 str.

Seznam uporabljene literature pripravila Marija Milenković

[The following section contains a list of references that is extremely faint and largely illegible in the provided image. It appears to be a continuation of a bibliography or a list of works related to the main text.]